

A pesti (ELTE) bölcsészkar magyar nyelvtörténeti tanszékének történetéről

1. Bevezetés. A magyar egyetemi oktatástörténet első olyan magyar nyelvtudományi tanszéke, amely nevében is hordozza a „nyelvtörténeti” jelzőt, 1970 óta létezik. Annak ellenére, hogy az 1970 előtti, s különböző hivatalos nevet viselő pesti egyetemi magyar nyelvtudományi tanszékek oktatási tevékenységének túlnyomó részét az 1950-es évek elejéig a nyelvtörténet töltötte ki. A látszólagos ellentmondást az előzmények feltárásával oldhatjuk föl. Előrebocsátva, hogy természetes, szerves egymásutánissággal írható le, ami a szóban forgó egyetem magyar nyelvészeti tanszékein folyt, a történeti nyelvészet jegyében és szellemében. Ha vázlatosan is, érdemes tehát visszapillantunk az előzményekre. Előtte azonban néhány megjegyzés.

1.1. A címben nem a „története”, s nem is a „történetéhez” szó szerepel. Ennek az oka, hogy az előbbi esetben elvárható lenne a teljességre törekvés, márpedig erről nincs szó. Az utóbbinak a címben való szerepeltetése pedig adalékközlést sugallna, márpedig ennél többet kívánok adni. Nem esik szó az oktatás tartalmi és szervezeti kérdéseiről, így az oktatott tárgyakról, a tanrendekről, a hallgatói csoportbeosztásokról s az e területen lezajlott nagy változásokról sem. Nem szólok a specializációt elősegítő egykor volt B-szakokról, új nyelvészeti területeknek (például a szociolingvisztikának, a pszicholingvisztikának) a magyar szakos egyetemi curriculumban való megjelenéséről és a régi egyetemi doktori (kisdoktori) képzésről sem. Mindezek a feldolgozásra váró témák jóval tágabb teret igényelnének.

1.2. A tárgyalandó tanszéket (a továbbiakban röviden: Tanszék) „nyelvtörténeti tanszék”-ként szokták emlegetni – a mai magyar nyelvi testvértanszéktől való elkülönítés okából is. Azonban ez soha sem volt hivatalos neve egyetlen magyar nyelvtudományi tanszéknek sem. A szóban levő Tanszék hivatalos neve 1970 és 1999 között Magyar Nyelvtörténeti és Nyelvjárástani Tanszék volt, 1999 óta pedig Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék.

1.3. A történeti áttekintés megírására ösztönzött egyebek mellett az is, hogy „Egyetemtörténetírásunk [az ELTE-ről van szó] egyik hiányossága, hogy az egyes tanszékek történetének feltárása gyakorlatilag nem történt meg. Így a róluk alkotható kép is, egyes kivételektől eltekintve, csak homályos lehet. Kiemelkedő kivétel a történelem és segédtudományai, amelyet történészeink (különösen 1848-ig) a szinte lehetséges teljességgel feltárták” (TÓTH ANDRÁS in: DIÓSZEGI szerk. 1989: 33). Nos: ebből az adósságból kívánok törleszteni valamit a magyar nyelvtörténeti tanszékre és részben előzményeire vonatkozóan (l. még SZATHMÁRI 1991; vö. továbbá BREIER és SZÁSZ szerk. 1993; NYOMÁRKAY szerk. 1999).

2. Az előzményekről. A Pázmány Pétertől 1635-ban alapított egyetem mint Magyar Királyi Egyetem költözött Budára, majd Pestre. „A bölcsészeti karon ugyan 1792 [pontosan: 1791] óta tanították a magyar nyelvet, de a tanszéket rendkívülinek tekintették, és tanárát nem sorolták a rendes tanárok közé” (SZÖGI 1985: 135). Az egyszemélyes tanszék első alkalmazottja, egyszersmind vezetője Vályi András volt, akit 1791. április 24-én iktattak be ünnepélyes keretek között hivatalába (ÉDER 1992: 150). Ez a tanszék még nem a magyar nyelv- és irodalomtudományt, hanem a magyar nyelvet és irodalmat oktatta. A tanszéket 1837. február elsején nyilvánították rendes tanszékké, tanárát, az akkor helyettesként, rendkívüli tanárként működő Horvát Istvánt pedig rendes tanárnak

nevezték ki (i. m. 145). A nyelv és irodalom oktatása egyaránt feladata volt a tanszéknek, s csak 1872-ben különült el egymástól – immáron – a nyelv- és irodalomtudomány oktatása. 1878-ban pedig kivált a Budenz Józseftől vezetett Altaji összehasonlító nyelv-tudományi tanszékből a külön magyar nyelv-tudományi tanszék. „Ezt az önállósulást egyfelől a magyar nyelv sajátos problematikájából is következően elkülönülő magyar nyelv-tudomány rohamos fejlődése, másfelől a kiváló tudós egyéniség Simonyi Zsigmondnak [az eredetiben ritkítva] e tudományt képviselő alkalmassága tette lehetővé és szükségessé” (BENKŐ 1992: 144). Simonyit 1921-ben követte a vezetői poszton Gombocz Zoltán. A tanszék 1924-től keretintézményként s Magyar Nyelv-tudományi Intézet néven folytatta tevékenységét. Gombocz halála (1935) után Pais Dezső 1937-ben kapott megbízatást, s megszakítás nélkül 1959-ig volt vezetője a közben, 1952-ben I. számú Magyar Nyelv-tudományi Tanszékké átnevezett tanszéknek.

1952-ben a minisztérium létrehozott egy II. számú Magyar Nyelv-tudományi Tanszéknek is a már meglévő, a Pais Dezsőtől 1937 óta vezetett tanszék mellé. A minden tekintetben új tanszék vezetésére az addig a Debreceni Egyetem Magyar Nyelv-tudományi Tanszékét vezető Bárczi Géza kapott megbízást. Az ELTE BTK-n a II. számú Magyar Nyelv-tudományi Tanszék „létesítése akkor alighanem kettős tudománypolitikai célt szolgált: egyrészt az ország első egyetemén tovább erősíteni a magyar nyelv-tudomány helyzetét; másrészt »ellensúlyozni« a nagy szakmai és közéleti népszerűségű, de egyéniségénél fogva is örök ellenzéki Pais szerepét, akit az új politikai hatalom egyre kevésbé nézett jó szemmel. A pozitív cél bevált, mert Bárczi valóban nagy szakmai és tanári személyiségbeli nyeresége volt egyetemünknek; a negatív cél azonban annál kevésbé, hiszen Pais és Bárczi meleg barátságban, felhőtlen együttműködésben vitték tovább az immár két tanszék ügyét” (BENKŐ 1992: 145).¹ Arra vonatkozólag, hogy a politika valóban beleszólt tanszékek létesítésébe is, idetartozóan megemlíthetjük, hogy 1953-ban létrehozták az ELTE Bölcsészkarán a már létező Finnugor Tanszék mellett, amelyet Szinnyei Józsefet követően akkor Zsirai Miklós vezetett, a 2. számú Finnugor Tanszéknek is. Az egyetlen ok pedig ez volt: úgy ítélték meg a döntéshozók, hogy a két háború között egyetemi katedrához nem jutó, a mari (cseremis) nyelv kutatójaként s baloldaliságáról ismert Beke Ödön megérdemli, hogy tanszékvezető legyen a népi demokráciában. A Beke-tanszék 1962-ben olvadt be az I. számú Finnugor Tanszékbe, s attól fogva az újra egyetlen finnugor tanszék Finnugor Nyelv-tudományi Tanszék néven, jelenleg pedig Finnugor Tanszék néven folytatja tevékenységét. 1952-ben keltették újra életre a Magyar Nyelvi Lektorátust (BÁRCZI in: SINKOVICS 468), amely jelenleg Magyar mint Idegen Nyelv Tanszékként működik.

3. A mai tanszék „születése” és környezetének alakulása. 1970-ben következett be az ELTE-n 1952 óta létező két magyar nyelvészeti tanszék közötti tudományterületi szakosodás. A szóban forgó tanszékek oktatói akkor szinte kivétel nélkül nyelvtörténeti indíttatású és iskolázottságú kutatók voltak (a két vezető, Pais Dezső és Bárczi Géza a magyar nyelvtörténet kiemelkedő, neves kutatóiként vonultak be a tudománytörténetbe), többen erős hajlammal a leíró nyelvészeti kutatások iránt. Nem lehetett volna tehát azt mondani, hogy a két tanszék között diszciplináris tekintetben lényeges különbség lett volna. A leíró nyelvészeti stúdiumoknak a magyar nyelv-tudományban is bekövetkezett

¹ Az 1957/1958-as tanévben a két tanszék tagjai a következő személyek voltak: az I. sz. Magyar Nyelv-tudományi Tanszék (a Pais-tanszék): tanszékvezető: Pais Dezső, tagok: Benkő Loránd, Berrár Jolán, Fábrián Pál, Hexendorff Edit, H. Bottyánfy Éva, Kázmér Miklós, Terestyéni Ferenc, Horváth Mária, Kubinyi László, R. Hutás Magdolna, Simon Györgyi. A II. számú Magyar Nyelv-tudományi Tanszék (a Bárczi-tanszék): tanszékvezető: Bárczi Géza, tagok: D. Bartha Katalin, Szathmári István, Abaffy Erzsébet, P. Hídvégi Andrea, Molnár József (Molnár József kivételével a többi tanszéki tag Debrecenből került az ELTE-re).

térhódítása és a felsőoktatásban mind határozottabban jelentkező tematikai és módszerbeli korszerűsítési igény követelte meg a két tanszék profilizálását. A korábbi I. számú Magyar Nyelvtudományi Tanszék megmaradt nyelvtörténeti központú tanszéknek, de nevében is megjelenítve fontos feladatkörének tekintette a dialektológia oktatását is. Ez utóbbinak két oka volt. Az egyik a nyelvtörténettel függ össze: a nyelvjárástörténetet a magyar nyelvtörténet szerves részének, a nyelvjárástörténet művelését a magyar nyelvtörténet művelése megkerülhetetlen feladatának tekintette a szakma. A másik a szinkrón dialektológia művelésében egyrészt a nyelvjárástörténet kutatásának kikerülhetetlen tényezőjét, segédtudományát látták, másrészt éppen a nyelvatlasz-gyűjtemények tapasztalatai alapján bekövetkező szemléletváltozás a szinkrón változásvizsgálat irányába tolta a dialektológiát, s itt a nyelvészociológiai vizsgálatok a szociolingvisztikai kutatások felé történő nyitást gyorsították föl, amelynek társadalmi vonatkozásai helyet követeltek az oktatásban is. „1970-ben Bárczi professzor nyugalomba menetele után – az 1969/1970-es tanévben egyébként Benkő Loránd látta el mindkét helyen a tanszékvezetői tisztelet – a Minisztérium mintegy szakosította a két tanszékét: az I. számút Magyar Nyelvtörténeti és Nyelvjárástani, a II. számút pedig Mai Magyar Nyelvi Tanszékké változtatta [...] A két tanszék oktatói korábbi munkásságuknak és érdeklődési körüknek megfelelően vagy az eredeti helyükön maradtak, vagy átmentek a másik tanszékre” (SZATHMÁRI 1991: 12; l. még KESZLER BORBÁLA és KISS RÓBERT RICHÁRD 2002). A Magyar Nyelvtörténeti és Nyelvjárástani Tanszék vezetője Benkő Loránd egyetemi tanár lett, az újnak, a Mai Magyar Nyelvi Tanszéknek a vezetésére Szathmári István egyetemi docens kapott megbízást. A nyelvtörténeti tanszék feladata maradt a nyelvtörténet, a nyelvjárások, a tulajdonnevek kutatása és oktatása, a mai magyaré pedig a leíró nyelvtan, a stilisztika, a nyelv művelés és a szakmódszertan kutatása és oktatása lett. A két, immár önállóan működő tanszék oktatói – a személyi állománybeli kiegyensúlyozásra való törekvés jegyében is – a következők voltak az indulási évben, az 1970/71-es tanévben:

Magyar Nyelvtörténeti és Nyelvjárástani Tanszék: vezető: Benkő Loránd egyetemi tanár, az MTA levelező tagja, tagok: Deákné Bartha Katalin docens, kandidátus, Egriné Abaffy Erzsébet docens, kandidátus, Gáspárné Varga Györgyi docens, kandidátus, Kázmér Miklós docens, kandidátus, Hajdú Mihály adjunktus, kandidátus, Horváthné Bottyánfy Éva adjunktus, Pusztai Ferenc adjunktus, Máta Mária tanársegéd, Zelliger Erzsébet tanársegéd, Zsilinszky Éva tanársegéd, Korompay Klára gyakornok.

Mai Magyar Nyelvi Tanszék: vezető: Szathmári István docens, kandidátus, Berrár Jolán docens, kandidátus, Fábián Pál docens, kandidátus, Rácz Endre docens, kandidátus, Szemere Gyula docens, Balassa László adjunktus, Horváth Mária adjunktus, Simon Györgyi adjunktus, Keszler Borbála adjunktus, Nagy Ferenc tanársegéd. (Kiss Jenő tanársegéd, aki az I. sz. tanszéken volt 1966-tól 1970 nyaráig, ekkor magyar nyelvi lektorként külföldi kiküldetésben dolgozott 1975-ig. Visszatérve a Mai Magyar Nyelvi Tanszéken oktatott, 1984-től azonban korábbi tanszékén, az immár Magyar Nyelvtörténeti és Nyelvjárástani Tanszéken folytatta tevékenységét.)

A Nyelvtörténeti és Nyelvjárástani Tanszék első vezetője Benkő Loránd volt, aki az I. sz. Magyar Nyelvtudományi Tanszékét Pais Dezső nyugdíjaztatása után, 1959-től vezette egészen nyugalomba vonulásáig, 1991-ig. 1991-től Kiss Jenő tanszékvezetése következett 2006-ig, azóta pedig Juhász Dezső vezeti a tanszékét.

Az 1971/1972-es tanévben tanszékcsoporti rendszert alakítottak ki az egyetemen. A magyar nyelvészeti tanszékek 1972. október 19-én tartották a Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport alakuló ülését a tanszékcsoportba tömörült hat tanszék vezetőinek a részvételével: Benkő Loránd (Magyar Nyelvtörténeti és Nyelvjárástani Tanszék), Szathmári István (Mai Magyar Nyelvi Tanszék), Lakó György (Finnugor Tanszék), Telegdi Zsigmond (Általános és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék), Molnár József (Fone-

tikai Tanszék), Hegyi Endre (Magyar Nyelvi Lektorátus). Tanszékcsoport-vezetővé Benkő Lorándot választották. A tanszékcsoport vezetésében 1989-ben következett be váltás: Benkő Lorándot követően Kiss Jenő lett az új tanszékcsoport-vezető.

1999-ben hajtották végre a bölcsészkar i intézete sítést. A Kari Tanács döntése és az Egyetemi Tanács megerősítő döntése alapján a Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport 1999. július 1-jétől intézetté, Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézetként alakult át. Ettől az időponttól fogva az addigi tanszékcsoport-vezető, Kiss Jenő intézetigazgatóként folytatta tevékenységét 2008-ig. Azóta Juhász Dezső az Intézet igazgatója. Az intézetként alakulás idején módosult a Magyar Nyelvtörténeti és Nyelvjárástani Tanszék elnevezése. 1999. február 10-én kelt az a bölcsészkar i dékánnak, Manherz Károlynak címzett levél, amelyben a *szociolingvisztikai* jelzőnek a tanszék elnevezésében való megjelenítését azzal a megokolással kérte az akkori tanszékvezető, hogy „e tanszéken már 15 éve (s Magyarországon először) oktatjuk kötelező tárgyként magyar szakon a szociolingvisztikát, hogy a szociolingvisztika doktori iskolánkknak kezdettől fogva akkreditált alprogramja, hogy a nappali tagozaton hungarológiai szociolingvisztikai önálló programot indítottunk évekkel ezelőtt, s hogy Egyetemi Szociolingvisztikai Dolgozatok címmel sorozatot is adunk ki. A *nyelvjárástani* → *dialektológiai* változtatás e tudomány tartalmi bővülését (a városi nyelvek és a regionális köznyelvviség újabb kutatási területek) van hivatva kifejezni” (a szerző birtokában levő másolatból).

A **Főiskolai Magyar Nyelvészeti Tanszék** a Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézetbe integrálódott, s 2005-től nem tanszékként, 2006-tól munkacsoportként működött. Majd a tanszék munkatársainak egy része a nyugdíjas korhatár elérése miatt kivált, másik része pedig a Mai Magyar Nyelvi Tanszékbe, s részben a Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszékbe olvadt bele, így a korábbi főiskolai tanszék jogutód nélkül szűnt meg.

4. Munkatársak, oktatás és kutatás. Benkő Loránd tanszékvezető A Magyar Nyelvtörténeti és Nyelvjárástani Tanszék káderutánpótlási terve az 1976–1980 közötti időszakra című beadványában 1976. február 26-án ezt írta egyebek mellett:

„A Tanszék jelenleg a következő nyelvtudományi szakterületek művelési és oktatási feladatait látja el: magyar nyelvtörténet, beleértve a nyelvtörténet általános, elvismódszertani problematikáját is; magyar nyelvjárást, beleértve a nyelvészociológia és a regionális köznyelv tanulmányozásának a problematikáját is; a magyar irodalmi nyelv története; magyar névkutatás. E feladatköröket a tervidőszak folyamán továbbra is ellátni törekszik, természetesen tartalmi továbbfejlesztésükkel. Új szakterületnek a tanszéki profilba való beiktatása nem látszik szükségesnek, legfőljebb a nyelvjárást nyelvészociológiaiá szélesítése terén kell bizonyos előrelépéseket tenni.

A Tanszék nevelési célkitűzései között – az egyetemi hallgatóság nevelési követelményeinek általános céljain túlmenően – mint eddig, a következőkben is arra törekszik, hogy a Tanszék körül csoportosuló olyan nyelvész-törzsgárdát hozzon létre, amely szakmai-emberi kollektívát alkot, s amelyben a nyelvészeti káderutánpótlás biztosításának alapvető igényei is kielégítést nyerhetnek. Erre jó, bevált formáink vannak: a magyar nyelvészeti diákkörnek a tanszéki profilhoz csatlakozó szekciói; az évente kétszeri nyelvjárásgyűjtő tanulmányutak és nem utolsósorban a Tanszék tudományos termunkáiban résztvevő, meglehetősen nagy létszámú (30–40 fő) hallgatói munkacsoportok működése [...] A Tanszék személyi állománya a tervidőszak kezdetén (1976 eleje) így alakul: 12 oktató, 1 tudományos kutató, 1 ösztöndíjas gyakornok, 1 főelőadói státusú adminisztrátor. 1 könyvtáros és 1 szerződéses kutatási segéderő (MTA-költségvetésen). Az összesen 17 tanszéki munkatárs között 7 van 45 éves koron felül, 10 45

éven alul. Az oktatók közül 1 (a tanszékvezető) az MTA levelező tagja, 5 a nyelvtudományok kandidátusa. A nő–férfi arány az összes tanszéki tagok viszonylatában 12–5 a nők javára. – Mint eddig, a következő években is félévenként 4–5 megbízott, külső előadót kívánunk foglalkoztatni, akik részben egyetemünk címzetes tanárai; jelenleg mind férfiak, és vagy akadémiai doktorok, vagy kandidátusok. Az oktatói kar kapacitásának kihasználása az utóbbi években meglehetősen magas arányú volt, egy-egy oktatóra általában heti 8 és fél óra jutott félévenként. Ezt az önmagában is jelentékeny oktatói terhelést igen nagy mértékben növelik azok a tudományos tervfeladatok, melyek elől a Tanszék mint a magyar történeti nyelvtudománynak – az MTA Nyelvtudományi Intézetének egy osztályán kívüli – egyetlen számottevő országos műhelye, nem térhet ki” (Benkő Loránd hagyatékából).

A nyelvjárásgyűjtő tanulmányutak fontossága derül ki egy 1978-as tanszékcsoporti kérelemből is. Ebben ugyanis az áll, hogy évente két nyelvjárásgyűjtő tanulmányutat szerveznek hallgatók és tanszéki tanárok számára; hogy a hallgatók számára tanrendi elvárás, tehát kötelező a részvétel a szakmai és tanulmányi szempontú fontosság miatt, s hogy a szomszédos országok magyarul lakta településeinek tanulmányozása kiemelt cél. Ez utóbbi miatt szükség van egyetemi autóbusz biztosítására, ennek hiányában ugyanis elmaradhatnak a tanulmányutak (1978. II. 27-én kelt s az ELTE gazdasági főigazgatójának címzett kérvény, aláírók a Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport vezetője, Benkő Loránd, és titkára, Molnár József; Benkő Loránd hagyatékából).

A Tanszékhez és a Nyelvtudományi Intézethez egyaránt kapcsolódó s Benkő Loránd vezette nagyobb kollektív tudományos munkálatok elvégzése céljából a Tanszékhez rendelt különböző, tudományos segédmunkatársi és tudományos munkatársi, sőt másodállású határozott idejű álláshelyek nyíltak meg (Benkő Loránd a Nyelvtudományi Intézet Magyar Nyelvtörténeti és Dialektológiai Osztályának is vezetője volt!). A Tanszékhez (is) kapcsolódó tudományos (segéd)munkatársak megjelenése az 1970-es évekbeli tudománypolitikának a céljaival, illetve a felsőoktatás extenzív fejlesztésének a tényével van szoros összefüggésben. A Tudománypolitikai Bizottság 30.021/1974. számú állásfoglalása a tudományos kutatóvá válás néhány elvéről című dokumentum azokról az elvárt ismeretekről, módszerekről, illetőleg magatartásról szól, „amelyeket a társadalom a kutatómunkát végzőktől elvár”. Mindeme körülményeknek, illetőleg Benkő Loránd lankadatlan tudományszervezési fáradozásának, átgondolt, sikeres tudománytervezési programjainak és párját ritkító utánpótlás-nevelő tevékenységének köszönhetően dolgoztak különböző ideig a Tanszékhez rendelten tudományos munkatársként a következők: Fabó Kinga, Fazekas Tiborc, Gallasy Magdolna, Németh Marietta, majd Szabó T. Ádám, Szegfű Mária, Schiller Judit, illetőleg Kozocsa Sándor. Tudományos segédmunkatárs, illetőleg tudományos munkatárs is volt Hegedűs Attila, Papp Lajos, Sárosi Zsófia, Sipos Pál, Terbe Erika. A tudományos munkatársak és segédmunkatársak általában részt vállaltak éveken át egyetemi órák tartásában és különböző jellegű tanszéki feladatok ellátásában is, így például Sárosi Zsófia tudományos segédmunkatársként, majd tudományos munkatársként 1982-től 24 éven át végzett oktatói munkát is, Hegedűs Attila 14 éven át tette ugyanezt (1982–1996), miként Fazekas Tiborc (1975–1983 és 1984–1989), valamint Terbe Erika (1996–2006) és Papp Lajos (1982–1987) is. Tudományos ösztöndíjas Vincze Krisztina volt. Másodállásban dolgozott Balogh Lajos, Farkas Vilmos, Gerstner Károly, Haader Lea, Hámori Antónia, Jakab Lajosné. A nagyobb kutatócsoporti munkákra l. alább: 4. Kutatócsoportok a. Megemlítenéd az is, hogy a nyelvtudományi aspirantúra keretében Benkő Loránd vezetése alatt (időbeli sorrendben) G. Varga Györgyi, Hajdú Mihály, Szabó Géza és Pogány Irén is dolgozott: innen került a Tanszékre G. Varga Györgyi és Hajdú Mihály.

Az 1980-as évek közepén a takarékoskodási kényszer jelei mutatkoztak már a magyar felsőoktatásban. A Bölcsészkaron 1984-ben egy minisztériumi rangos illetékes szóban tájékoztatta a Kar felső vezetését, hogy az ország gazdasági helyzete miatt szűkülnek a pénzügyi lehetőségek az egyetemen. A rendszerváltoztatást követően a tanszéki törzsállomány mennyiségi értelemben vett szinten tartása is nehézségekbe ütközött. Nem volt ugyanis természetes, hogy a nyugalomba vonult kollégák megüresedett helyére automatikusan lehetett volna fölvenni rátermett fiatal/fatalokat. E tekintetben a legnagyobb érvágás a Bokros-csomag néven elhíresült intézkedés bevezetése volt, amikor a mi tanszékcsoportunknak is minden tanszékén sort kellett keríteni aktív kolléga/kollégák elbocsátására. A későbbiekben sem volt teljes nyugalom a tanszéki személyi állomány alakítási lehetőségeinek tekintetében, elsősorban a státusok olykor hivatalosan is bevezetett zárlata miatt. Ez utóbbi a tanszékek szakmai szempontból oly fontos, az utánpótlás zökkenőmentes folytonosságát biztosító folyamatot, illetőleg a tanszék szakmai munkájának a tervezhetőségét érintette hátrányosan. A külső előadók (előbb megbízási szerződéssel, később már grátisz) történő alkalmazásával a szakmai veszélyek nagyjából elhárultak, a jövő szempontjából azonban ez nem lehetett megnyugtató megoldás. Az a korábbi lehetőség, amelynek következtében tudományos (segéd)munkatársak nagyobb számú alkalmazására is sor kerülhetett, nagyrészt beszűkültek.

Öröm az örömben, hogy az új pályázati rendszer bevezetésével új lehetőségek nyíltak. Ahol tehát sikerült és sikerül pályázati támogatásokat elnyerni, s különösen, ha ezekkel átmeneti vagy hosszabb futamidejű kutatócsoportokat lehet létrehozni (az egyetem szempontjából kiemelt fontosságúak az MTA-ELTE kutatócsoportok, tehát az Akadémia finanszírozásával működtetett, egyetemi intézetekhez és tanszékekhez rendelt/kapcsolódó munkaközösségek), ott az oktatás és az utánpótlás-nevelés és a tanszéképítés is sokat profitált és profitálhat a valamely tudományos projekt megvalósításán dolgozó munkatársak tevékenységéből. (Ha azonban nincsenek sikeres pályázatok, akkor az súlyos következményekkel jár nemcsak a tanszékre, hanem a tanszéken képviselt tudományágakra nézve is. Föl is merültek olykor kételyek a pályázati elbírálások objektivitásával kapcsolatban a pályázatot nem nyerők körében: emlékeztetek a pályázati rendszer vélt vagy valós visszasságaira utaló „pályázatokrácia” elnevezés megjelenésére). A Tanszék feladatköre a magyar nyelvtörténet, dialektológia, szociolingvisztika és névtan oktatása és művelése. A tanszéképítés fő feladata annak biztosítása, hogy mind a négy tudományterületet magas színvonalon oktassák és műveljék a Tanszék tagjai. (Ez nemcsak egyetemi és akadémiai, hanem magyar nyelvtudományi érdek is. Hangsúlyosan a magyar nyelvtörténet és a dialektológia tekintetében, merthogy e diszciplínák magyarországi egyetemi helyzete egyre aggasztóbb.) Ebből az is következik, hogy az utánpótlás biztosításakor mind a négy területet szem előtt kell tartani. Erről gondoskodni a mindenkor tanszékvezetők felelőssége. Az órákat lehetőség szerint persze olyanoknak kell tartani, akik eredményes kutatói is az oktatott területnek.

Doktori (PhD) képzés. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának magyar nyelvtudományi részlege az országos egyetemi PhD-képzés megszervezésének az idején készítette el a magyar nyelvtudományi programot. A munkálatokat felelős vezetőként Benkő Loránd szervezte és irányította. 1993 februárjában készült el a részletes magyar és angol nyelvű akkreditációs pályázati anyag. 1994. május 24-én kelt az Országos Akkreditációs Bizottság 1994/1/18. számú állásfoglalása, amellyel a Bizottság elismerte az Eötvös Loránd Tudományegyetem nyelvtudomány tudományágban doktori (PhD) képzésre és fokozatadásra való alkalmasságát. Az ELTE Magyar Nyelvtudományi Doktori Iskolájában (később: Program) 1994 őszén indult meg az oktatás, melynek vezetője 1994 és 2013 között Kiss Jenő volt, őt Tolcsvai Nagy Gábor követte 2013-ban. Az ELTE Magyar Nyelvtudományi Doktori Iskolája

Magyar Nyelvtudományi Iskolájának (később Programjának) jelenlegi hat alprogramjából (szakosprogramjából, specializációjából) a nyelvtörténeti tanszék hármat gondoz: a Nyelvtörténetit, amelynek vezetője korábban E. Abaffy Erzsébet (1994–2003), illetőleg Zsilinszky Éva (2003–2007) volt, jelenleg pedig Korompay Klára (2007-től), a Névtanít, amelynek vezetője korábban Hajdú Mihály (1994–2004), majd Korompay Klára (2004–2007), majd újra Hajdú Mihály (2007–2008), 2008-tól pedig Farkas Tamás, és a Szociolingvisztikai-dialektológiai, amelynek vezetője 1994 óta Kiss Jenő. A 2014-ig PhD-fokozatot szerzők száma az említett tudományterületeken a következő: névtan 15, nyelvtörténet 15, szociolingvisztika 24, dialektológia 9.

Kutatócsoportok. A Tanszékhez kötődően több munkacsoport is működött. Azok a nagy kollektív tudományos munkálatok, amelyeket akadémiai és minisztériumi támogatással és a Nyelvtudományi Intézettel közösen végeztek tanszéki kollégák is Benkő Loránd vezetésével, a következők voltak: A Magyar nyelv történeti-etimológiai szótára (TESz.), az Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen (EWUng.), A magyar nyelv történeti nyelvtana (TNyt.). Ez utóbbihoz kapcsolódóan került sor középkori missziliszek kiadására (Középkori leveleink 1541-ig), E munkálatokkal részben érintkezőleg jött létre Benkő Loránd vezetésével az az akadémiai finanszírozású MTA-ELTE nyelvtörténeti kutatócsoport, amelynek feladata régi magyar nyelvemlékek kritikai kiadása, a Régi Magyar Kódexek sorozat megjelentetése volt. Ezt a munkacsoportot Benkő Loránd nyugalomba vonulása után E. Abaffy Erzsébet, majd Kiss Jenő vezette (az utóbbi Korompay Klára és Zsilinszky Éva közreműködésével). Az 1990-es évektől a kódexkiadási munkálatot az OTKA is támogatta, ennek vezetője eleinte Abaffy Erzsébet, majd Korompay Klára, Zsilinszky Éva és Terbe Erika volt (l. KOROMPAY 2009). 2007-ben jött létre s 2011-ig működött Kiss Jenő vezetésével az az MTA-ELTE Geolingvisztikai Kutatócsoport, amely az Új magyar nyelvjárási atlasz tervét kidolgozta, gyűjtőmunkálatait szervezte, irányította és részben végezte. OTKA támogatással a tanszékhez kapcsolódva a Geolingvisztikai Műhely keretében több, a Vékás Domokostól elindított dialektológiai szoftverfejlesztésre támaszkodó dialektológiai és névtani kutatás is folyt (Vargha Fruzsina Sára és Bárh János főszereplésével), és sor került korszerű adatrögzítésre, tárolásra, prezentációra, feldolgozásokra és elemzésekre is. Tekintettel arra, hogy az utóbbi évtizedben a dialektológia oktatásának, de intézményi keretekben (MTA Nyelvtudományi Intézetében, egyetemek és főiskolák magyar tanszékein) történő kutatásának a látványos visszaszorulása következett be, országos szinten, illetőleg a magyar nyelvtudomány egésze szempontjából is nagy szükség volna arra, hogy a szóban forgó tanszékhez kapcsolódóan tovább működjék egy akadémiai támogatású, országos hatókörű dialektológiai kutatócsoport. E mellett szól, hogy a Tanszékhez kötődően folyt és folyik a Romániai magyar nyelvjárások atlaszának – ez Juhász Dezső szerkesztésében –, valamint más, nagyrészt romániai nyelvjárási gyűjteményeknek a kiadása, s hogy a Tanszékhez is kapcsolódóan indult és folyik nagyrészt a dialektológiai szoftverfejlesztés a magyar nyelvtechnológia fontos részeként (JUHÁSZ 2007; VÉKÁS 2007).

Tankönyvek. Az első, a magyar nyelv történetét átfogó egyetemi tankönyv ugyan 1967-ben jelent meg (BÁRCZI–BENKŐ–BERRÁR, A magyar nyelv története. Budapest, Tankönyvkiadó), de évtizedeken át, az új tankönyv 2003-as megjelenéséig szolgálta az oktatást a magyarországi egyetemek magyar szakán. A Tanszék profiljának megfelelően készült egy szociolingvisztikai (KISS JENŐ, Társadalom és nyelvhasználat. Szociolingvisztikai alapfogalmak. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1995), egy dialektológiai (KISS JENŐ szerk., Magyar dialektológia. Osiris, Budapest, 2001), egy új nyelvtörténeti (KISS JENŐ és PUSZTAI FERENC szerk., Magyar nyelvtörténet. Osiris, Budapest, 2003), valamint egy névtani (HAJDÚ MIHÁLY, Általános és magyar névtan. Személynevek. Osiris, Budapest, 2003) tankönyv is, illetőleg elsősorban az egyetemi oktatás céljaira szánt szakkönyv.

Egyéb kiadványok. A Tanszék égisze alatt számos más jellegű kiadvány is napvilágot látott (periodika, sorozatok, emlékkönyvek, jubileumi tanulmányválogatások és egyéb publikációk). A kötetek száma több száz (beleértve a többségükben füzet terjedelmű sorozatszámokat is), de a sorozatcímek felsorolása is tekintélyes helyet foglalna el, ezért csupán szemelvényt közlök: Névtani Értesítő, Magyar Névtani Értekezések, Magyar Névtani Dolgozatok, Magyar Személynévi Adattárak, Magyar Csoportnyelvi Dolgozatok, Magyar Nyelvtudományi Dolgozatok, Tájszótárak (részletesebben l. FARKAS TAMÁS 2015).

5. A Tanszék személyi állománya: a főállású oktatók, a könyvtárosok és az adminisztrátorok (1970–2014)

5.1. A Tanszék elődjének, az I. sz. Magyar Nyelvtudományi Tanszéknek a történetében volt egy szakasz Benkő Loránd tanszékvezetése idején 1966 és 1970 között, amikor kivételes állománybeli gyarapodás következett be: nyolc új fiatal tanár állhatott munkába (a fogyás jóval kevesebb volt). Ez az utódtanszék szempontjából azzal a pozitív következménnyel járt évtizedekre, hogy létrejött és idővel szakmailag is megerősödött „középmezőny-e” lett a tanszéknek, hiszen az 1990-es évek után mind vezető tanárokká lettek: ketten egyetemi tanárok és heten egyetemi docensek (Fodor Katalin, Gallasy Magdolna, Hajdú Mihály, Kiss Jenő, Korompay Klára, Máta Mária, Pusztai Ferenc, Zelliger Erzsébet, Zsilinszky Éva). Ami azonban évtizedeken át előny volt, az egymást rövid időn belül követő nyugdíjazások miatt később súlyos gondná vált: 2003 és 2013 között, tehát tíz év leforgása alatt mindegyiküknek megszűnt az alkalmazotti jogviszonya, s gyors pótlásuk lehetetlen volt. Ezért van az, hogy jelenleg egy egyetemi tanár, egy főiskolai tanár, három docens, öt adjunktus és egy tanársegéd van a Tanszéken. Benkő Loránd 1976-ban a Tanszék jogelődjéről készített beadványában említi, hogy az oktatók közötti nembeli arány 12 : 5 volt a nők javára. Ez a helyzet később módosult, éspedig a kiegyenlítődés irányába.

5.2. A névsor a tanárok születési időrendjében **csak a volt és a mai, főállású alkalmazott kollégák adatait tartalmazza**, tudniillik 1. nevét, 2. születési évét, 3. zárójelben főállásban végzett egyetemi oktatótevékenységük kezdőévét, 4. a Tanszéken 1970-től főállású oktatóként töltött éveket (től-ig-os számokkal). A főállású alkalmazások lezárultának oka az esetek többségében a nyugdíjkorhatár elérése, némely esetben más munkahelyre távozás. Az utóbbi húsz évben egyetemi tanárok 70 éves korukig maradhattak teljes állásban – azok is, akik professor emeritusi címet kaptak; a többiek 65 évesen mentek nyugdíjba, akik pedig éltek a korai nyugdíj melletti teljes foglalkoztatottság lehetőségével, 65. életévük előtt lettek „igazi” nyugdíjasok. 5. A kollégák utolsó, legmagasabb egyetemi címe, és 6. kereszttel van jelölve az elhalálozás éve.

Megjegyzendő, hogy akiknél 1970, tehát a mostani tanszék születésének éve szerepel teljes állású alkalmazásuk kezdőévéként, Korompay Klára kivételével mindannyian előbb kezdték teljes állású egyetemi oktatói pályájukat. Éspedig nagyrészt az I. sz. Magyar Nyelvtudományi Tanszéken (Benkő Loránd még annál is korábban, 1946-ban került az akkori Pais-tanszékre), kevesebben a II. sz. testvértanszéken, kivételesen másutt. Két kollégánk nem az ELTE BTK-n folytatja tevékenységét (A. Molnár Ferenc és Papp Lajos): ez a * jellel van jelölve. Nota bene: az összeállítás a 2016. évi januári állapotot tükrözi, s legnagyobbbrészt az érintettek közlésein alapul (a hivatalos egyetemi kiadványok nem ritkán cserben hagyják az embert: vagy mert elérhetetlenek a könyvtárakban, vagy mert adataik olykor bizonytalanok). A lista azt mutatja, hogy az elmúlt 45 év során – a jelenlegi 11-gyel együtt – összesen 28 főállású oktatója volt a Tanszéknek.

D. Bartha Katalin	1914	(1952)	1970–1979	egyetemi docens	† 2008
Benkő Loránd	1921	(1946)	1970–1991	professor emeritus	† 2011
Kázmér Miklós	1921	(1948)	1970–1982	egyetemi docens	† 2009
H. Bottyánfy Éva	1921	(1948)	1970–1978	egyetemi adjunktus	† 2009
G. Varga Györgyi	1923	(1962)	1970–1991	egyetemi docens	† 1996
E. Abaffy Erzsébet	1928	(1952)	1970–1998	professor emeritus	
Hajdú Mihály	1933	(1969)	1970–2003	professor emeritus	† 2014
Pusztai Ferenc	1940	(1963)	1970–2005	egyetemi docens	
A. Molnár Ferenc	1942		1979–1985*		
Kiss Jenő	1943	(1966)	1984–2013	professor emeritus	
Gallasy Magdolna	1943	(1969)	1970–2005	egyetemi docens	
Zelliger Erzsébet	1945	(1969)	1970–2007	egyetemi docens	
Zsilinszky Éva	1945	(1969)	1970–2007	egyetemi docens	
B. Fodor Katalin	1945	(1987)	1991–2007	egyetemi docens	
Mátai Mária	1945	(1969)	1970–2005	egyetemi docens	
Korompay Klára	1946		1970–2011	egyetemi docens	
T. Somogyi Magda	1954	(1993)	2010–	főiskolai tanár	
Juhász Dezső	1955		1981–	egyetemi tanár	
Papp Lajos	1958		1987–1994*		
Sárosi Zsófia	1958		2006–	egyetemi docens	
Terbe Erika	1965		2008–	egyetemi adjunktus	
Szentgyörgyi Rudolf	1969		2005–	egyetemi adjunktus	
Farkas Tamás	1970		1997–	egyetemi docens	
Bodó Csanád	1971		2000–	egyetemi docens	
Hattyár Helga	1974		2010–	egyetemi adjunktus	
N. Fodor János	1976		2001–	egyetemi adjunktus	
Slíz Mariann	1979		2009–	egyetemi adjunktus	
Bárth János	1981		2010–	egyetemi tanársegéd	

5.3. A (Magyar) Nyelvész Könyvtár könyvtárosai, bár hivatalosan egyik vagy másik magyar nyelvtudományi tanszék állományába tartoztak, mindkét tanszék szolgálatában álltak kezdettől fogva. Ezért szerepel mindegyikük neve a jelen összeállításban. A következőkről van szó (időbeli sorrendben): Mikesy Sándor (1972-ig), Kiss Gabriella (1972–2005), Jakab Katalin (1983-tól), Faga-Nagy Mária (2006-tól), mellettük rövidebb-hosszabb ideig dolgozott még Fehértói Katalin, Cs. Meggyes Mária, Benke Zsófia, Topits Judit és Berecz Ágoston is. A Nyelvész Könyvtár intézeti könyvtárként működött kezdettől fogva (egészen 1923-ig visszamenően), amelynek használói nem csak a magyar szakos hallgatók és a magyar nyelvészek köréből kerültek és kerülnek ki. (A kérdésről bővebben l. FAGA-NAGY–JAKAB–KISS 2014.)

5.4. A Tanszéknek korábban egy adminisztrátora volt, aki azonban az új másik magyar nyelvtudományi tanszék adminisztrátori teendőit is ellátta. Az 1990-as évek második felében következett be az az állapot, hogy a tanszékcsoporthoz tartozó tanszékek adminisztrátori állásai fokozatosan megszűntek, s a tanszékcsoporti, majd intézeti titkárság feladata volt valamennyi tanszék meghatározott hivatalos ügyeinek az intézése. Ezért az alább említendő személyek tanszékcsoporti, illetőleg intézeti adminisztrátorok voltak, akik ily módon kezdetben két tanszéknek, az 1990-es évek második felétől pedig az egész tanszékcsoportnak/intézetnek adminisztrátoraiként végezték munkájukat. A Tanszék adminisztrátorai között való szerepeltetésük tehát mindenképpen indokolt. Az adminisztrátorok: Schmidt Gyuláné Irénke (1970–1980), Ligeti Ferencné Gabi (1980-tól 2000-ig), Rankasz Mária (2000-től 2003 végéig), Romhányi Andrea

(2004-től ügyvivő szakértőként, 2011 óta intézeti főmunkatársként) és Hegedűs Hajnalka (aki a Főiskolai Magyar Nyelvészeti Tanszék adminisztrátora volt korábban, a főiskolai tanszék megszűnte után 2008-ban került az Intézet titkárságára). Az 1970-es évekhez kötődik az az intézkedés, mely szerint „A munkafegyelem megszilárdítása érdekében szükségesnek tartom, hogy az adminisztrátorok és könyvtárosok munkaidejét kifüggeszék a tanszéki szoba ajtajának külső oldalára” (Székely György 1974. XII. 14-ei dékáni körleveléből. Forrás: saját gyűjteményemből: KJ).

6. Befejezés. A nagy oktatási intézmények életében az egyik vonzerőt mindig is a patinás múlt, a nagy elődök, a hely szelleme, a *genius loci* jelentette, s jelenti ma is. Ha belegondolunk, hogy a szóban forgó tanszéknek és elődjeinek élén olyan kiválóságok, a magyar nyelvtudomány olyan jelesei álltak, mint Simonyi Zsigmond, Gombocz Zoltán, Pais Dezső és Benkő Loránd, akkor könnyű belátnunk, hogy a mai tanárutódok aligha tudják – s bizonyára nem is akarják – kivonni magukat az említett hatás alól. De nem csak régen elhunyt nagy elődök közvetett hatásáról van szó. Közvetlen hatásokról is, amelyek nem kis részben abból a tényből következnek, hogy a Tanszékre és az elődtanszékekre is hosszú időre visszamenően családias összetartás és légkör volt jellemző. Akár nagycsaládias légkört is említhetnénk, hiszen a Tanszéken különböző nemzedékek tagjai dolgoztak és dolgoznak együtt. Így 2010-ben Benkő Loránd emeritus professzornál hatvan évvel volt fiatalabb az akkor kezdő tanársegéd, Bárh János. Mondhatnánk, hogy bár több értelemben is eltérő világban nőttek föl – a világ és a nyelvtudomány hatalmas változásai miatt –, mégis összeköthette őket s mutatis mutandis másokat is a Tanszéken továbbélő hagyomány, amelynek legfőbb megtestesítője a Tanszéken hosszú éveken át Benkő Loránd volt. Tőle s munkáiból az elődök tiszteletét meg lehetett tanulni úgy, hogy ez a pozitív emberi viszonyulás nem szorította vissza a tudományban a nagy elődökkel szemben is kötelező kritikus szemléletet.

A *genius loci* hatása egyfelől ugyan kellemes érzéssel töltheti el az utódokat, másfelől azonban morális és szakmai köteleességet is ró rájuk. Ezekből néhány: 1. Olyan szemléletet kell közvetíteniük az egyetemi oktatóknak az itt formálódó jövődó humán értelmiség számára, amely az emberi-társadalmi és szakmai felelősséget, a közösségben való gondolkodás szükségességét előtérbe állítja. – 2. A tudományos gondolkodásnak a szabadság a természetes közege, de nélkülözhetetlen hozzá az intellektuális bátorság is. A tudományos gondolkodás közvetítésével párhuzamosan tudatosítandó, hogy a tudományművelés szigorú elveken alapszik, s alapvető jellemzője a kritikus szellemiség és az új utak keresése, az újra való törekvés. – 3. Az egyetemi oktató akkor hiteles, ha kutatóként is magas szinten teljesít, s azt adja elő, amit eredményesen kutat. Szomorú tapasztalni, hogy olyan egyetemi órák is vannak, amelyeken a tanár nem a személyes tapasztalat hitelével és élményével közvetíti a szakmai tudást. – 4. Íratlan követendő elv, hogy nem elegendő a nyelvtudomány csupán egyetlen területével behatóan foglalkozni, mert bár a specializáció feltétlenül szükséges, ezen a szinten önmagában nem elegendő.

Az 1970-et követő időszak legnagyobb formátumú és hatású magyar nyelvész egyetemi tanára, Benkő Loránd írta: „egyetemünk jubiláns intézménye [az 1791-ben alapított magyar tanszékekkel induló egyetemi oktatási tevékenysége révén] méltóképpen töltötte be azt az oktatás-, tudomány- és kultúrtörténeti szerepet, amely reá feladatkörének általános jellegéből, közelesen pedig nyelvtudományunk kötelezettségeiből hárult [...] magának a magyar nyelvtudománynak a szempontjából nézve pedig talán azt is túlzás nélkül állíthatom, hogy az az eredményesség, amellyel ez az intézmény működött – a hatalmas időbeli távlatokon túlmenően is –, teljesen páratlan szakmánknak mind tudománytörténetében, mind felsőoktatás-történetében. Vajha az utódok, a mai nemzedék e nemes hagyományhoz valamennyire is méltónak bizonyulhatna!” (BENKŐ 1992: 148). Az idézet utolsó mondata értelemszerűen minden jövődóbeli utódra is maradéktalanul vonatkozik.

Irodalom

- BÁRCZI GÉZA é. n. Magyar nyelv, magyar nyelvtudomány. In: SINKOVICS ISTVÁN főszerk. é. n. Kner Nyomda, Budapest. 466–473.
- BENKŐ LORÁND 1992. Két évszázad a magyar nyelvtudomány szolgálatában. Magyar Nyelv 88: 142–148.
- BORSODI CSABA – TÜSKÉS ANNA 2010. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának története képekben 1635–2010. Alto Nyomda, Budapest.
- BREIER, ZSUZSA und SZÁSZ, FERENC (Red.) 1993. Das Germanistische Institut stellt sich vor. Budapesti Beiträge zur Germanistik 23. ELTE Germanistisches Institut, Budapest.
- DIÓSZEGI ISTVÁN 1989. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának története 1635–1985. ELTE, Budapest.
- ÉDER ZOLTÁN 1992. Vályi András, a magyar nyelv első tanára a pesti egyetemen. Magyar Nyelv 88: 148–157.
- Értesítő = Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Értesítője. Egyetemi Nyomda, Budapest (tanévenkénti bontásban, tehát például: 1957/1958).
- FAGA-NAGY MÁRIA – JAKAB KATALIN – KISS GABRIELLA 2014. A Nyelvész Könyvtár, az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete könyvtárának magyar nyelvtudományi gyűjteménye. Kézirat. (Megjelenik a Magyar Nyelvben.)
- FARKAS TAMÁS 2015. A névtan a felsőoktatásban, az ELTE Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszékén. In: BÁRTH M. JÁNOS – BODÓ CSANÁD – KOCIS ZSUSZANNA szerk., A nyelv dimenziói. Tanulmányok Juhász Dezső tiszteletére. ELTE BTK Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszéke, Budapest. 358–367.
- JUHÁSZ DEZSŐ 2007. Merre tovább, magyar nyelvföldrajz? In: ZELLIGER ERZSÉBET szerk., Nyelv, területiség, társadalom. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 228. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 33–43.
- KESZLER BORBÁLA – KISS RÓBERT RICHÁRD 2002. Harmincéves a Mai Magyar Nyelvi Tanszék. Budapest, ELTE Mai Magyar Nyelvi Tanszék. (Lásd Fábián Pál, Keszler Borbála és Szathmári István előadásait.)
- KOROMPAY KLÁRA 2009. Egy kutatási és pedagógiai program története: a Régi Magyar Kódexek. In: KOROMPAY KLÁRA – TERBE ERIKA – C. VLADÁR ZSUZSA – ZSILINSZKY ÉVA szerk., Forráskutatás, forráskiadás, tudománytörténet. Budapest, 2008. április 17–18. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 229. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 11–18.
- H. NAGY ANNA szerk. 2004. Eötvös Loránd Tudományegyetem Doktori Almanach 1993–2003. Budapest. (A Magyar Nyelvtudományi Doktori Programot I. 187–188.)
- NYOMÁRKAY ISTVÁN szerk. 1999. Szlavisztika a magyar felsőoktatásban. ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszék, Budapest. (Az ELTE-ről: 55–135.)
- SINKOVICS ISTVÁN szerk. 1985. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Története 1635–1985. ELTE, Budapest.
- SINKOVICS ISTVÁN főszerk. é. n., Az Eötvös Loránd Tudományegyetem története 1945–1970. Kner Nyomda, Budapest.
- SZATHMÁRI ISTVÁN 1991. Visszapillantás a Mai Magyar Nyelvi Tanszék két évtizedére. In: BALÁZS GÉZA szerk., Hagyomány és újítás a mai magyar nyelvi kutatásban és oktatásban. (Az ELTE Bölcsészettudományi Kar Mai Magyar Nyelvi Tanszékének 20 éves jubileuma alkalmából rendezett munkahelyi konferencia előadásai. 1990. november 28.). 7–18.
- SZÖGI LÁSZLÓ 1985. A reformkor. Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc időszaka (1806–1849). In: SINKOVICS főszerk. 1985: 131–162.
- Ténykönyv = Eötvös Loránd Tudományegyetem. Ténykönyv. ELTE, Stádium Nyomda, Budapest. (Tanévenkénti bontásban.)
- VÉKÁS DOMOKOS 2007. Számítógépes dialektológia. In: GUTTMANN MIKLÓS – MOLNÁR ZOLTÁN szerk., V. Dialektológiai Szimpozion. A Berzsényi Dániel Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékének Kiadványai VIII. Szombathely, 289–293.

KISS JENŐ